

خانه نو نوی کور

New Home

خانه نو، سرویس خبری برای اهل افغانستان در امریکا است
نوی کور، په امریکا که د افغانانو لپاره یو خبری خدمت دی

A news service for Afghans in America

NEW HOME is brought to you by Sahan Journal, Afghan Cultural Society, and Center for Victims of Torture. It's reported and written by Hussain Ali Haidari.

Photo Credit: Marco Di Lauro

افغانستان! د قومونو خزانہ

- هزارهگان یو ژېړ پوستکی لرونکی قوم دی چې ډېری یې په مرکزي سیمو کې ژوند کوي
- د هزارهگانو اټکل شوی نفوس څومره دی؟
- د هزاره او د هزارهجاتو مفهوم

په افغانستان کې یو له لویو قومي ډلو څخه هزاره ګان دي. هزاره ګان یو ژېړ پوستکی لرونکی قوم دی چې ډېری یې په مرکزي سیمو کې ژوند کوي. دا قبيله د نورو افغان قبیلو څخه د نفوس، ژوند شرایطو، تاریخ او کلتور له پلوه د پام وړ توپيرونه لري. هغه ځمکي چې ډیر هزاره ګان پکې ژوند کوي غرنۍ، سړه او سخته ده. دا معمولا هزاره جات بلل کېږي، د «مرکزي سیمو» په نوم هم پیژندل کېږي. د هزاره ګانو د تاریخ او کلتور مطالعه په څو لارو مهمه ده:

۱: هزاره ګان په افغانستان کې د څلورو لویو قومي له ډلو څخه دي.

۲: هزاره ګان په هغو سیمو کې ژوند کوي چې د «افغانستان زړه» په نوم پیژندل کېږي.

۳: د هزاره ګانو د ژوند چاپیریال د لوړو، سړو او سختو غرونو لکه د بابا غر او د هندوکش غرونو په شاوخوا کې دی، له همدې امله، په هزاره جات کې ژوند ستونزمن او سخت دی.

۴: هزاره ګان د افغانستان د ژوند وینه ګڼل کېږي؛ ځکه چې د هزاره ګانو غرونه په هیواد کې د اوبو ترټولو لویې زیرمې ګڼل کېږي او لوی سیندونه لکه د هیرمند سیند، د هیرود سیند، د کابل سیند، او د بند امیر په څیر ځانګړي جهیلونه رامینځته کوي.

۵: هزاره جات د ځمکې لاندې لویې زیرمې لري لکه اوسپنه، مس، سلفر، سکاره، سره زر، قیمتي ډبرې او نور.

۶: د نادر او له خطر سره مخ څارویو او مرغیو شتون او د مختلفو بوټو درمل هغه نور شیان دي چې هزارستان مهم کوي

۷: په هزاره جات کې د زرګونو تاریخي ځایونو او یادګارونو شتون، لکه د بامیان بودا، د غلغه ښار، د ضحاک ښار، د فولادو دره، بندامیر، او داسې نور، او په مرکزي سیمو کې لرغوني غارونه، لکه په ورس کې د میغان غار، په دایکندي کې څارګ، او په یکاوونګ کې پسرویه، او داسې نور، د دې کلتوري او تمدني حیثیت څو چنده لوړ ساتلی دی، دې کار افغانستان ته په نړیواله کچه یو ځانګړی دریځ هم ورکړی دی.

۸: د هزارستان غرونه، چې پراخې څړځایونه او څړځایونه لري، د څارویو په پراختیا او د هیواد په اقتصادي وده کې لوی رول لوبولی دی.

۹: له پوځي پلوه، د هزاره غرونه د هر بهرني یرغل په وړاندې د یوې لویې نه ماتېدونکي کلا په توګه ولاړ دي، تاریخي تجربې ښودلې ده چې د چنګیز او سکندر لښکرو څو ځله په دې غونډیو کې تاریخي ماتې خوړلې ده.

۱۰: هزاره ګان، په ځانګړې توګه هغه چې په مرکزي سیمو کې دي، د تاریخ په اوږدو کې د یرغلګرو لښکرو او د افغانستان د ظالمو واکمنانو لخوا تر برید لاندې راغلي او د ظلم، تبعیض او ډله ییزو وژنو سره مخ شوي دي.

د تاریخ له مخې، یوازې عبدالرحمن د هزاره ګانو له ۶۲ سلنې څخه زیات له منځه یوړل، ویجاړ یې کړل، په زور یې بې ځایه کړل، غلامان یې کړل او نورو سیمو ته یې بې ځایه کړل.

د پورته ذکر شویو ټکو په پام کې نیولو سره، دا اړینه ده چې دا قومي ډله په ډیر دقت او بشپړ ډول مطالعه شي. دا مقاله هڅه کوي چې دې پوښتنو ته په ډېر لنډ او واضح ډول ځواب ووايي:

۱: هزاره څه معنی لري او تاریخ یې کله پیل کېږي؟

۲: ولې هزاره ګان په دې نوم یادېږي؟

۳: د هزاره ګانو نژادي او قومي اصل چیرته ځي؟

۴: هزاره ګان چیرته اوسېږي او چیرته ژوند کوي؟

۵: د هزاره ګانو د نفوس اټکل څومره دی؟

۶: د هزاره ګانو ټولنیز او کلتوري جوړښت څه شی دی؟

د هزاره او د هزاره جاتو مفهوم

هزاره: هزاره په فارسي کې د اسم او صفت دواړو په توګه کارول کېږي، په خپل نومي معنی کې، هزاره د یوې ځانګړې قبیلې لپاره کارول کېږي چې په افغانستان کې ژوند کوي، او د خپل صفت په معنی کې، هر هغه څه چې زر عددونه ولري «هزاره» بلل کېږي. لکه: زر کاله، زر لښکرې، زر درې، او داسې نور. دلته د هزاره ګانو څخه مراد هغه خلک دي.

هزاره: د افغانستان مرکزي سیمې، چیرې چې نږدې ټول اوسیدونکي یې هزاره ګان دي، «هزاره جات» بلل کېږي.

مخکې له دې چې دا سیمې «هزارجات» وبلل شي، دوی «بربرستان» او بیا «ګرجستان» بلل کېدل موسوي لیکي:

"په لرغونو وختونو کې، چې ۲۳۰۰ کاله مخکې تاریخ لري، زریزه شاید په مختلفو نومونو یادیدله، چې لومړی یې "باربارستان" او وروسته «ګرجستان» وو. (موسوي، ۱۳۷۹: ۷۳)

میتلینډ دا هم لیکي: «د دې ځمکې پخواني اوسیدونکي د 'بربر' په نوم پیژندل شوي وو او د ایران اصلي اوسیدونکي وو، که چیرې دوی نن شتون ولري نو د تاجکانو په نوم پیژندل شوي وو.» ویل کېږي چې د «بربر» کلمه د «غرونو اوسیدونکي» لپاره عربي کلمه ده. د هزاره ګانو بل نوم «هزارستان» دی. ځینې یې «هزارستان» سم او «هزارجات» غلط ګڼي.